

WILLIAM SHAKESPEARE
HAMLET
PETER PALIK

STAVBA
DIVADLA
S
DIEŤA
BRATISLAVA
A
TRINOVCE

BANSKOBYSTRICKÝ
SAMOSPRÁVNÝ KRAJ

S FINANČNOU PODPOROU
BANSKOBYSTRICKÉHO
SAMOSPRÁVNÉHO KRAJA

Kto je tam? Chcete nám niečo povedať? **Prečo ty si pripadáš iný?** Ach, prečo mám pamäť? Hovor, čo priviedlo ťa na Elsinor? **Nie lásku?** Čo to s tebou riešil, Ofélia? Čoho sa mám báť? **Ako sa toto skončí?** A si aj pripravený pomstiť ma? To môj strýko? Ako mohla klesnúť k tej oblúde, čo nemôže sa v ničom porovnať so mnou? **A čo ďalej?** Čo okrem smrti jeho otca, čo iné mohlo zapríčiniť, že jeho rozum zrazu nespoznáva sám seba? Za čo ma máte? **Korupcia mizne?** Neposlali po vás? A čo by robil keby mal dôvod na skutočnú vášeň ako ja? **Načo mám rozum?** Chceš vari rodiť hriešnikov? **Načo by sa mali plaziť pod oblohou ďalší takí ako ja?** Kde je muž, ktorý neotročí svojim vášňam? **Nie som vydarený?** Koho vám dali hrať? Myslíte si, že som mal necudnú myšlienku? **To bol prológ alebo veršik na prstienok? Byť a či nebyť, to je otázka... Len či nie aj snívam?** Má druhým manželstvom to prvé zabiť? **Nič nevzbudí naše pohoršenie, dúfam?** A v tomto malom nástroji je toľko hudby, taký krásny hlas – a vy neviete spraviť nič, aby sa ozval? **Smiem o milosť prosiť a ďalej využívať hriech?** Bola by to pomsta – zavraždiť vraha počas pokánia a s dušou pripravenou na cestu? **Dvetisíc zlatých, dvadsaťtisíc mužov chcú obetovať za mizerný fľačik? Čo je to človek, ak prišiel na svet iba preto, aby jedol a spal?** Prečo však ste nezabránili tým zákerným, na život siahajúcim zločinom, keď vaša múdrosť, bezpečnosť a všetko vás vyzývalo? Vari sa utopila v sebaobrane? Toto je zisk čo stál za ten risk? Aby tú hlavu plnú polí nakoniec vyplnilo iba toľko prsti, čo sa vojde do hrsti? Dnes sa už nevysmeješ ani vlastnej grimase? **Keď človek nevie čo opúšťa, čo na tom, že to opustí trochu skôr? Čo značia tie delá? Kto sa nám poďakuje?** Čo budí úžas? **Kde je to divadlo????????????????????**

divadlo Jozefa Gregora Tajovského

PhDr. Peter Kováč, riaditeľ
doc. Mgr. art. Peter Palik, ArtD., umelecký šéf

460. premiéra v jubilejnej 75. divadelnej sezóne 2023/2024
premiéra 1. 12. 2023

William Shakespeare

HAMLET

preklad **Ľubomír Feldek**

úprava a réžia **Peter Palik**

dramaturgia **Ján Chalupka**

scéna **Peter Palik**

kostýmy **Annamária Kiss Kósa**

hudba **Jozef Vlk**

bojové scény **Petr Nůsek**

bábky **Eva Farkašová, Sergej Sinicyn**

projekcie **Viliam Šnirc**

obsadenie

Hamlet **Richard Sanitra**

Claudius / duch **Michal Ďuriš**

Gertrúda **Lucia Letková**

Polonius / starec **Vladimír Rohoň**

Laertes **Marek Rozkoš**

Ofélia **Mária Knoppová**

Horatio **Róbert Sipos** a. h.

Rosencrantz/hrobár **Ondřej Daniš**

Guildenstern / hrobár **Juraj Smutný**

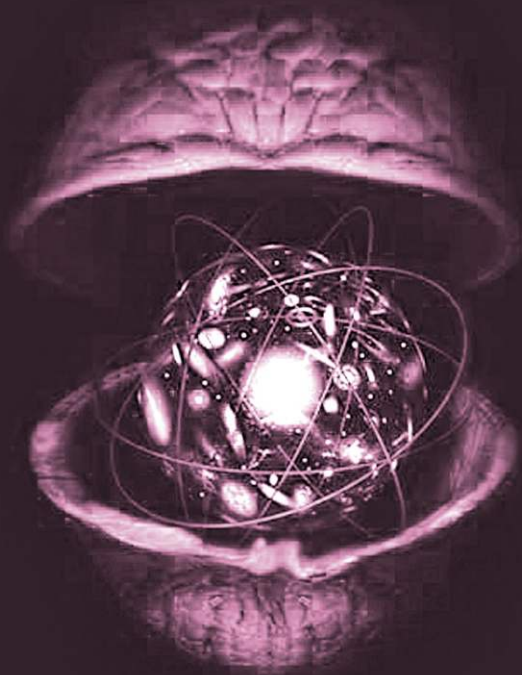
Osric / herečka **Barbora Špániková**

Prvý herec / kňaz **Ján Haruštiak** a. h.

Operná diva **Michaela Kušteková** a. h.

Námorník / Fortinbras **Ondřej Ferko**

VESMÍR V

Opus W. Shakespeara je súčasťou globálneho opusu preto, lebo ho písal citlivý autor, ktorý z dobových čriepkov vytvoril nadčasovú mozaiku. A Hamlet hovorí oveľa hlbšie než iné diela o súčasných existenciálnych pocitoch človeka a núti nás uvažovať o tom, či je viac žiť, ako byť.

Na Shakespearovi de facto nie je čo meniť, lebo ľudská túžba po živote (a boji oň), po láske (a jej znásilňovaní), po moci (a jej uzurpovaní), po zmysle bytia (a jeho popretí) sa nezmenila.

„Hra hier“ je aj nadčasový headline: lož a korupcia v štátnom aparáte, krajiny v ohrození cudzou armádou, porušené základné práva v mene politických, či osobných cieľov. Je možné zachovať si v špine a marazme čistý štít? Dokáže v mravne a ideologicky toxickej realite prežiť aspoň naša empatia s menšinami akéhokoľvek druhu?

Fyzik, matematik, a kozmológ S. Hawking vo svojej kultovej knihe Vesmír v orechovej škrupinke tvrdí: **„Hamlet mal pravdu. Mohli by sme byť zatvorení v orechovej škrupinke a aj tak sa považovať za pánov vesmíru.“**

Slávny príbeh autentickejšie rezonuje vo „vyklíbenej dobe“ s paralelným vesmírom zloženým z informácií. Je vzdialený od nás iba pár klikov a dennodenne mení javisko nášho sveta. V ňom sa čoraz častejšie aj stretávame a rozchádzame. Je všadeprítomný a my sami ho robíme vševediacim.

ORECHOVEJ ŠKRUPINKE?

JAMB, BLANKVERS - RYTMUS?

Pozitívom (i negatívom) viacerých Shakespearových diel je **jambický verš**, v ktorom je prízvuk vždy na druhej slabike. Pre angličtinu je to prirodzené, ale spisovná slovenčina má stály prízvuk na prvej slabike. **Jamb** sa tu realizuje dominantou neprízvučnosti na párných slabikách. Shakespearov **blankvers**, teda päťstopový nerýmovaný jambický verš, je problém, s ktorým sa musí vysporiadať nie iba prekladateľ, ale samozrejme aj herci. Najjednoduchšie povedané, treba ho interpretovať tak, aby zostal veršom. Na druhej strane sa musí blankvers vyslovovať prirodzene, nesmie to byť recitácia. Ak sa pri javiskovom prednese „stane prózou“, tak sa z neho vytratí **rytmus**. A rytmický impulz básnickej reči je (pra)základnou prírodnou silou, pramení z prírodných biologických rytmov: dych je rytmický, chôdza tiež, naše srdce bije rytmicky, dokonca jambický (ta-DAM). Podmienkou javiskovej realizácie veršu je ako prvé porozumieť a ako druhé uveriť tomu čo hovoríme, iba tak môžeme rozprávať „po svojom“ a byť zároveň originálny.

SHAKESPEAROV NÁVOD HERCOM?

„Prosím vás, hovorte tú reč, ako som vám ju predniesol, jazyk nech sa vám len tak mihá. Ak budete revať, ako to robia mnohí, radšej som svoje verše mohol dať rovno mestskému hlásnikovi. Nerozhadzujte rukami akoby ste pílili drevo, všetko robte jemne; práve v najprudších privaloch a búrkach a tornádach vášne musíte nájsť a ustrážiť si zdržanlivosť – iba tak dosiahnete ľahkosť. Do dna duše ma uráža, keď počujem, ako hlučný medveď v parochni na zdrapy a na franforce trhá city, len aby sa prízemnému obecenstvu predral do tých uší, čo aj tak zaberú len na hurhaj a somariny a zamotané pantomímy. Zbičovať by som dal chlapa, čo púšťa na javisku hrôzu ako šarkan a preherodesuje aj Herodesa. Prosím vás, tomu sa vyhňte.“

HAMLET, III. dejstvo, II. výstup

CURRICULUM VITAE?

1564

narodil sa v **Stratforde nad Avonom**, „srdci Anglicka“
(asi 23. apríla)

1571

navštevuje Kráľovskú novú školu **King's New School**,
dlhé školské dni a náročné štúdium

1582

sobáš s Anne Hathaway

1585

narodili sa im dvojčatá **Judith** a **Hamnet**, ktorý zomrel vo
veku 11 rokov - shakespeareológovia názov hry **Hamlet**
dávajú do súvislostí s menom mŕtveho syna a verše z hry Kráľ
Ján ako básnikov možný prejav smútku za ním:

„**Žiaľ chodí so mnou, spáva v jeho lôžku,
Žiaľ teraz vraví jeho ústami,
Žiaľ jeho oči v obličaji nosí,
Žiaľ po ňom jeho oblek obleka!
Žiaľ musím ľúbiť - žiaľ namiesto syna!**“

KRÁĽ JÁN, III. dejstvo, IV. výstup

1585 - 1592 „stratené roky“

v tomto období nie sú dôveryhodné údaje o Shakespearovi
a logicky sa objavili aj odvážnejšie špekulácie, že bol vojakom,
cestovateľom okolo sveta

1592

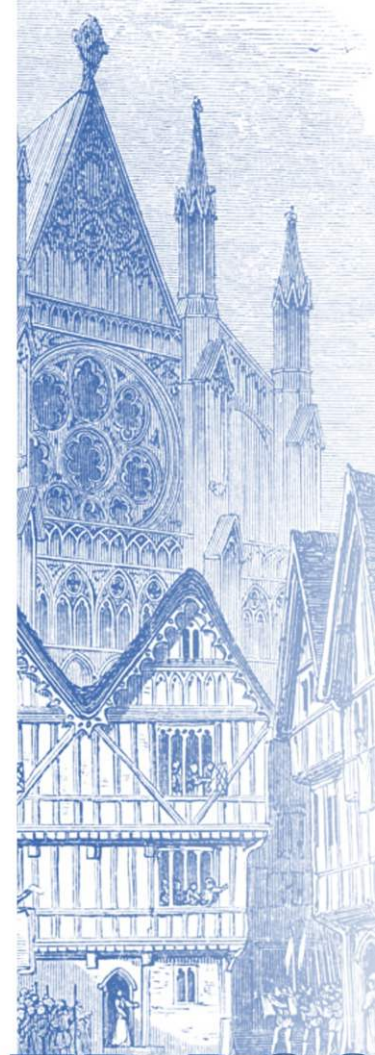
ako dvadsaťosemročný už zanecháva po sebe viacero stôp,
spisovateľ Robert Green vo svojom slávnom pamflete nazýva
Shakespearea „**rozdrapenou vranou, prikrášenou našim perím,
ktorá si namýšľa, že je jediným scénotrasom („Shake-scene“)
v celej krajine**“

Shakespearea neskoršie nazývali aj: **Labuťou z Avonu,**
Čarodějníkom, Demiurgom, Géniom osloboditeľom,
Hlasom prírody, Homérom anglickej dramatiky, Hviezdou
básnikov, Kňazom melódií, Lordom jazyka, Levom poézie,
Majstrom mnohých štýlov, Naším súčasníkom, Nebeským
alchymistom, Prorokom, Pretvárateľom duší, Veľmožom
intelektu, fantázie alebo záhad.

Bol prirovnávaný **k pevnine i oceánu, chrámu i jarmoku, k**
blesku v lese slov, ale i k naliatemu prsu, k mraku semien
hnaných víchricou, k pecku i raju.

J. W. Goethe hovoril o ňom, že je „**príliš bohatý a mocný**“
a „**tvorivá povaha smie čítať iba len jednu jeho drámu za**
rok, ak sa nechce zničiť“.

V anglických ústavoch pre psychicky narušených po druhej
svetovej vojne tvorili druhú najväčšiu skupinu pacienti, ktorí
prišli o rozum rozmýšľaním o Shakespearovi.

SCÉNOTRAS?

(približne) **1594**

morová epidémia spôsobila zatvorenie divadiel, obmedzená činnosť divadiel a s tým súvisí aj fakt, že Shakespeare upozornil na seba ako básnik (**Vernuša a Adonis**, **Sprznenie Lukrécie**)

1595

divadelná spoločnosť hrala dve predstavenia pred kráľovnou, jeho meno sa uvádza na zmluve v zodpovednej funkcii. V tom čase jeho najpopulárnejšie hry už začínajú vychádzať aj tlačou. Niekedy sú to i tzv. pirátske vydania, vychádzajúce bez autorovho súhlasu. Hry napísané (približne) pred rokom 1595: Márna lásky snaha (**Love Labour's Lost**), Komédia omylov (**The Comedy Of Errors**), Skrotenie čertice (**The Taming Of The Shrew**)

1595

(na Vianoce) dôjde v Londýne k rekordne rýchlej demontáži divadla Theatre a na južnom brehu Temže má do pol roka vzniknúť nové divadlo: bude sa volať **Globe** (Zemeguľa) a Shakespeare bude jeho spoluvlastníkom. Je to teda už zámožný muž, o čom svedčí aj fakt, že v roku 1596 kúpil **New Place** (Nové sídlo), veľký dom v centre rodného Stratfordu.

1597 - 1602

vyšli Shakespearove hry: Kupec benátsky (**The Merchant of Venice**), Vela kriku pre nič (**Much Ado About Nothing**), Veselé panie z Windsoru (**The Merry Wives of Windsor**), Ako sa vám páči (**As You Like It**)

1603

zomiera kráľovná Alžbeta I. a končí sa „tudorovská“ éra, na trón prichádza Jakub I., ale divadlo má aj naďalej dostatok oficiálnej priazne. Jakub I. dokonca prijíma Shakespearov súbor do kráľovských služieb: Služobníci lorda komorníka sa premenujú na Kráľových služobníkov, ďalšia morová epidémia (do roku 1605)

1603 - 1608

Hamlet (pirátske vydanie), Trojkráľový večer (**Twelfth Night**), Oko za oko (**Measure for Measure**), Koniec všetko napravi (**All's Well That Ends Well**), **Othello**

1608

ďalšia morová epidémia (do roku 1610), Kráľovi služobníci prevzali prvé kryté verejné divadlo U čiernych bratov (**Blackfriars**), Shakespeare už píše menej

1609

vychádza prvá zbierka sonetov

1612 - 1616

uchýlil sa v Stratforde nad Avonom, dôvody sú nejasné, ale je pravdepodobné, že svoju smrť očakával, lebo zomrel krátko po nadiktovaní testamentu

1616

zomiera 23. apríla, na náhrobnom kameni – kópii, ktorá v polovici 18. storočia nahradila originál – je vytesaný epitaf:

**Good friend, for Jesus' sake forbear
To dig the dust enclosed here.
Blest be the man that spares these stones
And curst be he that moves my bones.**

**Priateľ môj, pre Kristove rany, nevykop
nikdy prach, ktorý skrýva tento hrob.
Kto kameň zachová, nech Boh ho omilostí,
a nech je prekliaty, kto pohne moje kosti.**

ZÁHADA?

Obdivovatelia Shakespearovho umenia z celého sveta na jeho hrob ustavične kladú čerstvé kvety. Busta vo výklenku na severnej stene, ktorú sem umiestnili čoskoro po jeho smrti, nám – azda – prezrádza jeho podobu. Shakespeare človek zostáva postavou dosť záhadnou. Zachovalo sa po ňom iba pár záznamov v matrikách a iných úradných dokumentoch, pár riadkov rukopisu a niekoľko podpisov na obchodných zmluvách. Práve to sú oporné body striedmej chronológie jeho životopisu. Jeho nezničiteľnou stopou je predovšetkým jeho dielo.

UR-H/AMLET?

Aj v dráme Hamlet ostáva Shakespeare verný svojmu zvyku situovať príbeh hry mimo Anglicka: dejiskom je tentoraz Dánsko. Prapôvodný inšpiračný zdroj: Saxo Grammaticus (1150 – 1220) a jeho Príbeh jutského princa Amleta. Už tu nájdeme mená Amlet a Geruta – k Shakespeareovi však táto dánska inšpirácia priputovala prostredníctvom prekladov. Vo francúzštine Saxovu kroniku spracoval François de Belleforest v piatom zväzku svojich Tragických príbehov (Histoires tragiques, 1570), v anglickom preklade vyšli v rokoch 1559 – 1582.

Shakespeare však nebol prvý, kto uviedol Hamletov príbeh na javisko. Philip Henslowe sa vo svojom denníku zmiňuje, že už roku 1594 sa hrala podobná hra v Divadle v Shoreditch – nemeckí vedci jej v 19. storočí dali meno Ur-Hamlet. Spisovateľ Thomas Lodge, ktorý takisto zaznamenal jej inscenáciu v knihe Bieda rozumu a šialenstvo sveta (Wit's Misery and the World's Madness, 1596), hovorí aj o postave Ducha, ktorá sa nevyskytuje u Belleforestu. To znamená, že Shakespeare poznal aj Ur-Hamleta.

Okrem epických a dramatických prameňov sa treba zmieniť aj o filozofických. Najmä Hamletove monológy nesú zreteľné stopy Shakespearových obľúbených autorov a diel – Erazmovej Chvály bláznovstva a Montaignových esejí.

No ako zvyčajne – nič to neuberá z veľkosti Shakespearovho básnického výkonu a jeho Hamlet si právom vyslúžil atribút hra hier.

HAMLET,

V súčasnej dobe, ktorá je poznačená vyčerpávajúcimi krízami, keď sa spoločnosť na celom svete názorovo štiepi na dva tábory, dezinformácie sa stávajú bežným prostriedkom komunikácie, fakty strácajú svoj význam, útočí sa na ľudskú rozmanitosť a práva, je uvedenie Shakespeareovej hry **Hamlet** na javisko logickým krokom. Hra hier, ktorá vo svojej poézii odzrkadľuje obraz vyklábanej doby a stavia ju do kontrastu s krehkosťou ľudského bytia, sa znova pýta na javisko **DJGT**.

Tvorivý tím sa rozhodol reflektovať na túto výzvu. Rozhodli sme sa apelovať na súčasnú spoločenskú situáciu poznačenú stratou kritického myslenia alebo **bezprecedentnými útokmi** na sexuálne menšiny. Upravili sme hru tak, aby jasne pomenovala **súčasnú spoločenskú problémy** a zacielila svoju výpoveď smerom k **humanistickým a etickým hodnotám**.

Tvorcovia a tvorkyne v nej hodlajú akcentovať frustráciu a zmätenosť človeka, na ktorého vplyvajú hrubé až vulgárne praktiky okolia a politických garnitúr, ktoré sa pri snahe získať moc a vplyv nebránia **prekročiť akékoľvek hranice ľudskosti** a pošliapať princípy postavené na skutočných hodnotách.

NÁŠ SÚČASŇNÍK?

PREČO HAMLET?

Prioritne sú pre režijno-dramaturgický koncept Hamleta v DJGT dôležité dve tematické línie. Prvá je zameraná na človeka a jeho prežívanie alebo sebaurčenie v prostredí, v ktorom pôsobí ako **outsider** a cíti sa **nepochopený**

a **neakceptovaný**. Zámerom tvorcov je vykresliť Hamleta ako **krehkú a zraniteľnú bytosť** so svojimi tajomstvami a citmi, ktoré len **ťažko komunikuje verejne**. Jeho konanie je preto pre okolie zvláštne, nelogické a bláznivé.

Ďalšou z aktuálnych tém **hrôza vojny** a **okupácia** krajiny, ktorá sa v Shakespearovom diele podprahovo objavuje ako pomaly sa plaziaca hrozba, ktorá dokáže definitívne zvrátiť osud krajiny. To je memento, ktoré aj dnes stále nástojčivejšie vstupuje do našich životov

“ My zahráme vám všetko: či ide o tragédiu, komédiu, či o hru historickú alebo pastiersku, či o pastiersku komédiu, tragickú históriu, historickú tragédiu, tragickohistorickopastiersku komédiu, alebo o hru zachovávajúcu jednotu miesta, času, spôsobu a príčiny, alebo aj o báseň scénickú prípadne obscénickú. Seneca nie je pre nás dosť ťažký ani Plautus dosť ľahký. Rovnako dobrí sme aj vo verši aj v póze, v reči viazanej aj odviazanej. ”

HAMLET, II. dejstvo, II. výstup

ŠIALENSTVO?

Dve totality 20. storočia, fašizmus a komunizmus, priviedli umelcov, ktorí im vzdorovali, k poznaniu, že Hamlet je v tomto zápase ich spojencom – a objavil sa celý rad „politických“ inscenácií. V Hamletovi je skutočne všetko, čo zažilo ľudstvo v 20. storočí. Pocit, že vlast' je väzenie. Politické vraždy. Ustavičné odpočúvanie a sledovanie – Polonius dáva dokonca sledovať aj vlastného syna. Poľský shakespearológ Jan Kott v súvisi s krakovskou inscenáciou z roku 1956 zhrnul dej Hamleta do vety: **„Hamlet šialenstvo predstiera, chladne sa bráni maskou pomätenosti, aby mohol urobiť ‚prevrat‘; Hamlet je šialený, pretože politika, ktorá vylučuje všetky city, je sama veľkým šialenstvom.“** No napriek tomu, že sa Hamlet tak presne stretol so skúsenosťou človeka 20. storočia, teatrologovia konštatujú, že väčšina spolitizovaných inscenácií doplatila na riziko jednoduchosti, aká vyhovuje skôr politickému plagátu.

**Byť a či nebyť, to je otázka:
je dôstojnejšie iba mlčky znášať
tie šípy zákerného osudu,
či proti moru podlostí vziať zbraň -
a rozseknúť to vzburou? Umrieť, spať,
a už viac nebyť: v hrobe zabudnúť
na muky srdca, na trápenia, čo sú
údelom tela... Áno, to je výhra,
ktorá by stála za to. Umrieť. Spať.
Spať! Len či nie aj snívaj? To nás brzdí.
Sny, ktoré hrozia nám aj v spánku smrti,
keď unikneme biedam tohto sveta,
nás nútia váhať - preto vydržíme
radšej to dlhé peklo života.**

HAMLET, III. dejstvo, I. výstup

asistentka réžie **barbora špániková** / predstavenie vedie **mária košťaliková** /
text sleduje **mária tesaříková** / javiskový majster **peter petrínek** /
svetlo **ivan cingel, peter štrba, peter petrínek, vladimír kuchár** /
zvuk **peter číž, peter urban** / technický manažér **miroslav kováčik** /
výroba scény **štefan bartko, vladimír hromadík, branislav koller** /
výroba kostýmov **anna d'uríková, jana kapustíková** /
rekvizity **roman spíro, ivan volek** / garderóba **mária kerešová, adriana puchovanová** /
umelecká maskérka **dana kováčiková** /
javisková technika **michal d'urík, branislav krejčí, vladimír meloš, ľubomír ozimák,**
ján paučo, rastislav bednárík, rastislav kohút, oto kuruc /

textová časť bulletinu **ján chalupka** /
fotografie **vanda mesiariková, archív DJGT** /
grafický návrh plagátu a bulletinu **simona hanes** /
zodpovedný redaktor **peter kováč** /

obchodno-marketingové oddelenie **gabriela valentínyová, denisa barancová,**
martina clancy, anna ponická /

zriaďovateľom divadla jozefa gregora tajovského je banskobystriický samosprávny kraj.
divadlo jozefa gregora tajovského, divadelná 1727/3 , 960 01 zvolen

www.djgt.sk